

gold. vergel; 28 tavžent centov cinka, ki je bil 24 tavžent gold. vreden; 423 tavžent centov sroviga železa, katero je 1 milijon in 200 tavžent gold. verglo; 13 tavžent centov vlitiga železa, katero so za 42 tavžent gold. cenili; 535 tavžent centov premoga, kateri je bil 51 tavžent gold. vreden in 265 centov svinčenika (graphit) 223 gold. vrednosti. Iz sroviga železa so napravili: 180 tavžent centov razniga jekla, 4653 centov družiga železniga blagá, 197 tavžent kos, 5000 serpov, 2000 slamorezilnikov, 1500 ponev, 4500 centov črniga, 110 centov pa beliga pleha, in še druge železnine več. Vrednost perdelaniga železa skupej je na Koróškim več ko 4 milijone goldinarjev znesla. —

Na Krajskim in Primorskim so ravno to leto pridelali: 2974 centov živiga srebrá, katero je 740 tavžent gold. verglo; 3000 centov svinca, ki je 30 tavžent gold. vergel; 2000 centov cinka, kateri je 18 tavžent gold. znesel; 57 tavžent sroviga železa, ki je 150 tavžent gold. vredno bilo; 4400 centov vlitiga železa, katero je bilo 32 tavžent gold. vredno; 234 tavžent centov premoga, ki je 54 tavžent gold. znesel; 619 centov goluna, ki je vergel 3700 gold.; 710 centov fitrijola 532 gold. vrednosti. — Razun druge železnine so iz sroviga železa napravili: 21 tavžent centov razniga jekla, 83 tavžent kos, 13 tavžent serpov, 2175 slamorezilnikov in 467 centov cestniga oródjá. Vrednost vsiga železa, kar se ga je pretečeno leto 1844 tukej perdelalo, znese 300 tavžent gold.; vse rudnine skupej pa 1 milijon in 200 tavžent goldinarjev v srebru.

Sredstvo gosénce pokončati.

Velki vertnar Bauman na Francozkim, gosénce na drevju in drugim zelišu že več let z velikim pridam takó le pokončuje: 16 funtov drobno stolčenih saj déne v 4 vedre vode; ko se potem saje stopé, dolije še dvakrat toliko vode, de je potlej vsiga skupej 12 vedrov. S tako sajovko poškropi z škropilnico drevje in zeliša, ktere gosénce objedavajo, in do družiga dne ti merčesi poginejo. Zelenjavi pa to ne škodije, ampak potem še le bolj pogumno raste. To sredstvo jim takó dobro služi in je takó delječ znano, de dimnikarji cent po 30 — 40 kr. prodajajo. (La Dalmazia.)

Gotov pomoček zoper mravljince.

Kar časa svoj kruh jém, in se z vso ljubeznijo z mladim drevjičem pečam, nisim imel tudi jez nadležniših zopernikov, ko mravljince. Pred 3. letmi pa sim tem lakomnim merčesam eno zagodil, de morajo zdej na mojo plesati. Pa, ko ta moj pomoček brez vsiga truda ni, vprašavci S. M. ne smejo biti zmed tistih, kterim je vse pretežavno v ti reči, kar je težejiga, kakor slame okrog drevesc navezovati, kar ne pomaga, ali pa jih s čem namazovati, kar jim še škodje. — Kdor tedej mravljince, te strupene sovražnike mladih dreves, premagati hoče, naj takóle naredí: Naj si da to mojo napravo, *) katero sim v pisarnico c. k. kmetijske družbe poslal, pokazati, naj si po debelosti in številu drevesc lih takih narediti da, naj obviije nad količem z predivam, ali cunjó drevesce, naj oklene to napravo okrog, in naj vlije kolesniga mazila ali smolnjaka v grabnič do verha. Takó bo

*) Ta naprava je leséno koritice ki se okoli drevesa okléne.

stopilo jezero okrog drevesca, brez de bi se ga dotaknilo, in čez to jezero noben mravljinc preplaval ne bo; tudi drevesca okusil ne bo, če so le druge pota zaperte, po kterih bi mu to mogoče bilo. Kratkočasno je gledati, kakó razvajeni mravljinci svoje krempeljce v to smerdljivo mlako pomakat hodijo, pa jih kakor opečeni hitro umikujejo. Pa prediva ali kaj taciga ne pozabiti; de drevesce otišano ne bo, se pa raji luknja per koriscu obilniši naredí. Na jésen, ali še pred, se te korisca od drevesc poberejo, in za drugo leto spravijo. Kdor na tanjko po mojim svetu vse naredí, in čez kaki teden nemalo tega mazila perlije, bo vidil, de bi se mu lahko vsak mravljinc na njegovih takó zarvarvanih drevescih po cekini plačal. Ta naprava ni draga, in je za zmirej dobra, dokler drevesca ne odrastejo, kterim potem ta merčes veliko manj škodvati zamore. K . . . č.

Še eno vraštvo zoper kačji pik.

Gospod Dr. O. so nam naslednji dopis gospoda V. V. tehanta na Dolenskim v Novicah na znanje dati dovolili:

„V vaših „Novicah“ smo brali, de se je hrovaški gospod fajmošter čudil, de mi Krajnci ne vémo, z čim je pomagati, če gad človeka ali kako drugo žival piči. Vidiš Joža, to je roža, ki nam v taki sili vselej gotovo pomaga; tukej se po krajsko imenuje kačji pik, kakó se po nemško ali po latinsko imenuje, ne vé; vaši botanikarji jo bodo poznali. *) Letó vraštvo se pa takó rabi: vsa roža z čebulnato korenino vred se vreže in fíolče, in v mleki ožmè; kar se tekočiga iz nje dobí, se da spiti, in trop se na rano obeže. Pretečeno leto je bila neka deklica v moji fari pičena, in ravno smo letó rožo pri rokah imeli, smo takó napravili in ni preteklo 10 minut, je sačelo iz rane tēci, noga plahneti in bela postajati; zakaj bila je že vsa plava, in sapa, ki je dekleta hotla zadušiti, je pojenjala; čez malo dni se je deklica sama prišla zahvalit, in je povedala, kakó ji je dobro to vraštvo pomagalo.“

Ta dopis nas je prav razveselil, in zopet spričuje, de je v raznih krajih veliko znaniga, kar zasluži razglaseno biti. Ko bi pač po ti poti tudi mogli gotovo zdravilo (vraštvo) zoper vgriz steklih psov zvediti! Zeliše, od gospoda V. V. „kačji pik“ imenovano, ne raste samó v gorjancih, ampak tudi po drugih gorah, je tedej lahko dobiti. Kdor ga želi viditi, naj ga v našo pisarnico, ali v Ljubljanski cesarski vert h gospodu Fleišmanu pride pogledat. Vredništvo.

Ne bo dal!

(odgovor gospodu V. V.)

V poslednjim listu ste nas za roke prijeli in obljubljeni cekin od nas terjali. Dali smo ga že davnej častitimu vredništvu **) — tode Vi ga do zdej še nište zaslužili. Kaj nam to pomaga, če pravite: „Če je Vam všeč od jeseni do prihodnje pomladi vse take jajčica poiskati in zatrėti, bote drevesa čisto ob mešičevje pripravili.“

Pervič ni res, de vselej mravljinci le na

*) Liliun martagon Türkenbundlilie, zlato jabelko.

**) To je res. Vredništvo.

take drevesa zahajajo, kjer so drevesne uši, kar skušnja spričuje, ki nam mlade drevesca kaže brez vsiga mešičevja in vunder polne mravljinco. Beríte, kar naš prvi vertnar, gosp. Pirc od mravlja pišejo: „Koliko škode mravlje posebno sladkimu sadju store, je vsakimu znano. Marelice in breskve načno in zvotlijo. Pa tudi cvetje skazé, in celo mehke rastne mladike od šlahtniga drevja sladkih plemen poleti oglodajo, de rapasto postane. V časih drevó takó posedejo, de nerodovitno postane. Če se pa pod koreninami vgnezdijo, ga clo končajo. Mravlje je tedej treba iz verta spraviti, in jih nikdar per sadji špogati.“

Ali zdej še morete reči, de je cekin Vaš? Javalne! —

Drugič: smo mi po pomočku prašali, ki drevesa mravljinco brani in jih od njih odganja: takiga nam povejte, zakaj če bi čas iméli, po Vašim svetu uši po drevesih loviti, bi ravno takó lahko tudi mravljinco lovili in jih zatirali: to pa niso ne v sanjah naše misli bile, ko smo za oznanilo imenovaniga pomočka prosili, in kteriga še zmirej pričakujemo. Mi samino čemo sodniki v ti reči biti: nej tudi drugi vertnarji in sadjaredniki svetvane pomočke z nami poskušajo in svoje skušnje potém v Novicah oznanijo, de bomo to reč do jasniga dognali in zvedili, ali je kakšen pomoček zoper mravljinco ali ne? S. M.

Dober svét za izrejenje otrok.

Med občnokoristnimi sveti, ki nam jih rodoljubni možje v Novicah po očetovo dajajo, ga najdemo v 47. listu družiga tečaja: de naj stariši svojim otrokam obé roki enako rabiti perpusté. — Le poprašajte jih, ki so si na eno ali drugo vižo desnico takó ranili, de jo nekaj časa per svojih oprávilih niso mogli rabiti, kakó se jim je tačas levica obnašala, in povedali vam bodo, kakó in zakaj de je letá takó okorna in slaba. Koliko slabosti v rokah tistih ostane, ki se v prvi mladosti prijemati, deržati, nositi, tolči i. t. d. niso učili, sim se per nekemu slepimu fantiču sam prepričal, ki je bil pred ne veliko letmi v gojilnico na Dunaj perpeljan, de bi tamkej, kolikor je za take reveže mogoče, podučen in izrejen bil. Imel je za svojo starost (okoli enajst lét) nenavadno majhine roké, drobne košice v kratkih perstih, kteri so se tudi ritnisko opogniti dali, takó de so njegove roké bolj jerhovim rokovicam, kakor prečudnemu orodju natóre, po kterim nar tanjši in nar imenitniši izdelki pridejo, podobne bile. Vodja imenovane gojilnice so me zagotovili, de edini vzrok takó popačenih rok je pomanjkanje potrebne vaje v prvi mladosti.

Prosim tedaj stariše, oskerbnike in znance taci nesrečnih, de naj svoje otroke in rejence od mladih nog vadijo, vse kar se brez nevarnosti storiti da, potipovati, ošlatovati, deržati i. t. d., de bodo enkrat roké, ki jim oči domestiti morajo, ročno rabili, veliko nesrečo, ki jo k svoji sreči práv ne poznajo, ložej prenesli in si z marsikterim delam zdravje uterdovali; de tedaj ne bodo z beračovanjem druge nadlegovali in kar je nar hujiga, v postopu svojiga dušniga zdravja zapravili. Pa tudi noge prav rabiti, mladost zgodej učite. Med gluho-mutci (mestnih staršev) jih imamo, ki se skor ob vsaki kamen, kteri jim pod noge pride, spodtikvajo, ter čez-nj telebijo. Kaj je to družiga, kakor

slabost v nogah in okornost? kér se otroci po navadi z svojimi stariši le po ravnih ulicah in pa še le malokdaj sprehajajo in se torej navadijo, nogé za seboj vleči, premalo vzdigovati in z njimi po tleh dersati, ktera huda navada se pozneji ne da takó lahko in hitro izkoreniniti. — Ali ne le posamezne dele, ampak tudi vès život mora človek v mladosti uterčiti, kér le taki ljudje, ki so navajeni vse prenesti, se tudi lahko vsimu vstavljajo. Od kod pride, de so nekteri takó pogostolačni in žejni? de vsak hip k svoji potrebi gredó? de jih rado zebe, ali de jih precej vročina omami? de per nar manji sapici nahod dobojo? de jim takó hudo dé, če nekaj ur prečujejo ali če morajo nekaj časa po ojstrih potih hoditi? de se že bojé nekoliko stopin po dežju storiti? ali se spotiti, kakor de bi iz sladkora ali iz solí bili? Od kod drugod, kakor od tod: kér so stariši v slepi ljubezni svojim otrokam iz mladiga vedno trehuh polnili; kér niso spoznali, de otroci le zató pogosto k svoji potrebi letajo, de bi se uku ali kakimu drugimu delu, ki jim ne diši, odtegnili, in de se potem gerdih navad poprimejo; kér so se bali, de bi jim sinek ali hčerka na soncu ne zgorela; kér so jih hladniga zraka, kakor kuge varovali; kér so jim dovoljevali, nar petrebniši opravila raji na jutro odnašati, kakor jim pol ure spanja prikratiti; kér so menili, de so pota na kmetih z žebli potrošene; kér se jim je dežnik vselej nar potrebniši perprava zdela i. t. d.

K pokrepčanju života je čist in hladen zrak nar potrebniši reč. Glejte zveri in pa pitane živali in koj se boste prepričali, koliko pomaga prehajati se po hladnim zraku. Une so gibčne, te pa tolste (kér se jim obilno piče poklada) pa okorne, slabe, in vidi se, de prostosti nimajo. Poglejte jih, ki teže nosijo ali druge trudljive dela večidel pod milim nebam opravljajo, in nasproti pa šivarje, ki so zmirej v stanicah takó rekoč k stolu perkljenjeni. Kakšen je med njimi razloček?! Deržite po dnevi, kar je mogoče, okna v stanicah odperte (pa ne de bi sapa skozi vlékla, ko se v njih mudite), ne kratite sami sebi in svojim otrokam k zdravju potrebniiga zraka, učite jih zmernost v jedi in pijaci; dajte jim vedno kaj koristniga délati, varujte jih postopa. Pa ne učite jih le z besedo, ampak tudi z lastnim izgledam, in rečem vam, de se ne boste več takó pogosto zavolj bolehozanja svoje družine pertoževali. T. učitelj gluho-mutcov in slepcov.

Beseda „koj.“

Vsakimu svoje.

Bere se, de nekterim beseda „koj“ ne dopade, kér se le samó pri Gorencih sliši. Zdí se mi, de je zatorej tudi iz Novic zginila. Jez pa pravim: kdo se more prederzniti, besedo iz slavjanskiga slovarja pahniti, ktera se takó dobro in krepko slovensko izreče? Nej me pa prepriča, če kdo more, de „koj“ ni slovenska beseda! Ko bi v „Novicah“ sméli za besede in zreke potegovati se, bi lahko kaj več od te besedice govorili. Kér nam pa to pripušeno ni, le tole rečem: Če hočemo dobro slovensko govoriti, moramo skerbno paziti, de je beseda živa slovenska beseda *), ne pa kje de domuje; zató mislim, de bi práv bilo, ko bi vsaka beseda, ktera pozabljena ali zaveržena le v kakim samótnim slovenskim kotu tiči, na svitlobo Novic permahala, de se prevdari,

*) Tudi mi smo edinih misel.

Vredništvo.